

Boendeutvecklingen för utvecklingsstörda i Sverige 1971–1982

Teut Wallner

Boendestandarden för utvecklingsstörda i Sverige 1982 har förbättrats betydligt sedan 1971. Detta har förhoppningsvis också medfört betydande framsteg i den sociala intellektuella utvecklingen för utvecklingsstörda. Mycket återstår dock att göra för dem som fortfarande bor på tunga och traditionella institutioner, framhåller i nedanstående artikel Teut Wallner, psykolog vid byrå S 5, Socialstyrelsen.

Den stora utflyttningen

Omkring 15 000 av Sveriges ca 36 000 utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna bor kollektivt, dvs på vårdhem, elev- eller inackorderingshem eller på specialsjukhus. Enligt socialstyrelsens senaste inventering har totalantalet kollektivt boende från 1971 till 1982 endast sjunkit med drygt sex procent. Men det har skett en radikal ändring av boendestandarden. Allt fler utvecklingsstörda bor nämligen

- i familjeliknande grupper,
- utanför stora institutioner och
- får samtidigt disponera ett rum helt för sig själva.

Samtliga kollektiva boendeformer förutom inackorderingshemmen har ett mindre antal boende i dag än för drygt tio år sedan (*tabell 1*).

På specialsjukhus bor 1 200 personer mindre än 1971 och på vårdhem för barn 1 300 mindre. För elevhemmen kan en minskning med nästan 550 platser registreras. På vårdhem för vuxna utvecklingsstörda är minskningen endast drygt 600 av 8 800. Det beror på att det i första hand är dessa vårdhem som tar emot de som flyttar från special-

sjukhusen. Antalet inneboende på inackorderingshem däremot har ökat med nästan 2 700. Därtill kommer att mer än 3 000 vuxna utvecklingsstörda fått en egen bostad under dessa tio år.

Denna utflyttning från "tunga" institutioner till mindre och mera öppna boendeformer innebär ett stort framsteg i omsorgerna om de utvecklingsstörda i Sverige.

Mindre boendeenheter

Även "tätheten" i boendet har minskat avsevärt. *Tabell 2* visar att boendeenheternas antal har fördubblats sedan 1971, samtidigt som deras storlek har minskat drastiskt (boendeenhet = minsta enhet med egen matplats). På äldre vårdhem och specialsjukhus har detta ofta åstadkommits genom styckning av större vårdavdelningar, medan nyare vårdhem redan från början byggts med tanke på "den lilla gruppens princip". Vidare har drygt 1 300 små boendeenheter tillkommit i nyproducerade inackorderingshem. 55 % av samtliga boendeenheter har i

Tabell 1: Antal psykiskt utvecklingsstörda i olika boendeformer i Sverige 1971 och 1982

Boendeform	Boende		Antal boende		
	1971	1982	Index 1982 (1971 = 100)		
	n	%	n	%	
Specialsjukhus	1 741	11	577	4	33
Vårdhem för vuxna	8 767	55	8 128	55	93
Vårdhem för barn	2 214	14	926	6	42
Inackorderingshem	702	4	3 371	23	480
Elevhem	2 473	16	1 931	13	78
S:a %	100		100		
S:a antal boende	15 897		14 903		94

Tabell 2: Boendeenheternas storlek vid inrättningar för psykiskt utvecklingsstörda i Sverige 1971–1982

Antal personer per boendeenhet	% boendeenheter	
	1971	1982
1–4	13,9	55,3
5–6	11,0	18,0
7–8	22,2	15,5
9–12	21,8	8,2
13–16	15,5	2,0
17–20	7,1	0,5
21–24	4,1	0,6
25–28	2,2	
29–	2,3	
S:a %	100	100
Antal boendeenheter	1 475	3 061

dag högst fyra inneboende. 1971 var det endast 14%. Nästan 90% av alla enheter har numera högst åtta boende mot endast 47% år 1971. De stora enheterna finns främst på vårdhem för vuxna utvecklingsstörda.

Från sovsal till egna rum

1971 var det regel att dela rum med en, två, tre och upp till elva andra utvecklingsstörda (tabell 3). Endast 26% hade ett eget rum. I dag är relationerna omvända: mer än 72% av de kollektivt boende utvecklingsstörda har ett eget rum. Dessa enkelrum fördelar sig emellertid olika på de olika boendeformerna. I inackorderingshem för vuxna (ute i samhället) har nästan 93% ett eget rum. Dubbelrum innehas oftast av samboende par. Vid vårdhem och specialistsjukhus för vuxna har endast 63% eget rum. 31% delar rum med en kamrat. Två eller tre kamrater har sex procent av de boende på dessa inrättningar. Mer än tre rumskamrater förekommer i dag inte någonstans – sovsalarna med upp till tolv sängar tillhör det förgångna.

Män och kvinnor bor tillsammans

Även könssegregering har i ganska stor omfattning avskaffats. 1971 var 48% av landets 131 vårdhem för vuxna enkönade. Bland dagens 112 vårdhem är endast fyra små hem enkönade. 1971 var 77% av boendeenheterna vid vårdhem enkönade. Endast 30% av dagens enheter är enkönade vid dessa hem. Det finns emellertid gränser för denna form av nor-

Tabell 3: Antal personer per rum vid inrättningar för psykiskt utvecklingsstörda i Sverige 1971–1982

Antal personer per rum	% personer	
	1971	1982
1	26,2	72,4
2	37,0	24,2
3	14,6	2,4
4	11,8	0,9
5	3,5	
6	4,0	
7	0,9	
8	0,9	
9	0,2	
10	0,2	
11	0,2	
12	0,6	
S:a %	100	100
Antal personer	16 897	14 903

malisering. Det blir allt svårare att ordna boendet för kvinnor och män i samma boendegrupp ju mindre antalet boende blir per enhet. Denna "lag" gäller självfallet varje försök att åstadkomma heterogenitet i boendegrupper, vilken eller vilka andra egenskaper man än väljer.

Denna korta översikt visar att tillämpningen av normaliseringsprincipen har lett till stora standardförbättringar för de utvecklingsstörda i Sverige. Att dessa förbättringar inte enbart är materiella, utan att de har medfört betydande framsteg även i den sociala och intellektuella utvecklingen hos de flesta utvecklingsstörda – därom råder inga tvivel. Men det råder inte heller tvivel om att mycket återstår att göra för alla de som fortfarande bor på tunga och traditionella institutioner. I detta decennium hoppas vi att alla vårdhem för barn och specialistsjukhus skall läggas ner samt på en ökad utflyttning från vårdhemmen för vuxna till inackorderingshem och eget boende.

REFERENSER

- Boende och verksamhet för utvecklingsstörda. En statistisk redovisning. Socialstyrelsen redovisar nr 29, Stockholm 1972, 72 sid.
- Psykiskt utvecklingsstörda och deras livsvillkor i siffror. Socialstyrelsen redovisar 1979:5, Stockholm, 89 sid.
- Boendestandarden vid inrättningar för psykiskt utvecklingsstörda 1982. Stockholm, Socialstyrelsen, Byrå S5, Dnr 4538–157/81, 24 sid.